

Kohtuasi C-198/20

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

11. mai 2020

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli w Warszawie (Wola rajoonikohus Varssavis, Poola)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

11. mai 2020

Hagejad:

MN

DN

JN

ZN

Kostja:

X Bank S.A.

Põhikohtuasja ese

Nõue tasuda 46 412,79 Poola zloti koos intresside ja menetluskuludega osalise nõudena seoses lepingu kehtetusega; teise võimalusena nõuavad hagejad 46 614,14 zloti tasumist osalise nõudena seoses sellega, et keelatud lepingutingimused ei ole tarbijate jaoks siduvad.

Eelotsuse küsimuste ese ja õiguslik alus

Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes põhjenduste 11, 18 ja 22 ning artikli 2 punkti b tõlgendamine

selles direktiivis tunnustatud tarbijakaitsega hõlmatud isikute ringi kindlaksmääramise kontekstis.

Eelotsuse küsimuste õiguslik alus on Euroopa Liidu lepingu artikli 19 lõike 3 punkt b ja Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 267.

Eelotsuse küsimused

1. Kas nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288; edaspidi „direktiiv 93/13“) artikli 2 punkti b, direktiivi 93/13 artikli 3 lõikeid 1 ja 2, artiklit 4 ning selle direktiivi järgmisi põhjendusi:

- tarbija peab olema samaväärselt kaitstud nii suusõnaliste kui ka kirjalike lepingute puhul, viimaste puhul olenemata sellest, kas lepingutingimused on kindlaks määratud ühe või mitme dokumendiga;

- väljavalitud üldkriteeriumidel põhinevat hinnangut tingimuste ebaõigluse kohta eelkõige avalikus müügi- või tarnetegevuses, millega pakutakse kollektiivset teenust kasutajatevahelist solidaarsust arvesse võttes, tuleb täiendada asjaosaliste erihuvide üldhinnanguga; see sisaldab heausksuse nõuet; heausksuse hindamisel tuleb erilist tähelepanu pöörata lepinguosaliste positsiooni tugevusele läbirääkimistel ja sellele, kas tarbijat mõjutati tingimusega nõustuma, kas kaup müüdi või teenused osutati tarbija erikorralduse alusel; müüja või teenuste osutaja saab täita heausksuse nõude juhul, kui ta kohtleb ausalt ja õiglaselt teist lepinguosalist, kelle õigustatud huvi ta peab arvesse võtma;

- lepingud peaksid olema koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles ning tarbijale tuleks anda tegelik võimalus kõigi tingimustega põhjalikult tutvuda, kusjuures kahtluse korral tuleks kohaldada tarbijale kõige soodsamat tõlgendust;

tuleb Euroopa Kohtu 3. septembri 2015. aasta kohtuotsuse *Horățiu Ovidiu Costea vs. SC Volksbank România SA* (C-110/14, ECLI:EU:C:2015:538) punktide 16 ja 21 ning kohtujurist Pedro Cruz Villalóni 23. aprillil 2015 esitatud ettepaneku (ECLI:EU:C:2015:271) punktide 20 ja 26–33 kontekstis

tõlgendada nii, et direktiivis 93/13 tunnustatud tarbijakaitse hõlmab kõiki tarbijaid?

Või hõlmab tarbijakaitse – nagu on sedastatud Euroopa Kohtu 30. aprilli 2014. aasta kohtuotsuse *Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai vs. OTP Jelzálogbank Zrt* (ECLI:EU:C:2014:282) punktis 74 – ainult keskmisi tarbijaid, kes on piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelikud ja arukad? Teisisõnu, kas liikmesriigi kohus võib tunnustada ebaõiglaseks iga tarbijaga sõlmitud lepingu tingimused või ainult sellise lepingu tingimused, mille on sõlminud tarbija, keda

võib pidada piisavalt informeerituks, mõistlikult tähelepanelikuks ja arukaks keskmiseks tarbijaks?

2. Kui esimesele küsimusele vastatakse, et direktiivi 93/13 alusel ei hõlma tarbijakaitse mitte kõiki tarbijaid, vaid ainult keskmisi tarbijaid, kes on piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelikud ja arukad, kas siis võib piisavalt informeerituks, mõistlikult tähelepanelikuks ja arukaks keskmiseks tarbijaks pidada tarbijat, kes ei lugenud enne allkirjastamist läbi 30 aastaks sõlmitud ja 150 000 Poola zloti suuruse, välisvaluutaga indekseeritud hüpoteeklaenu lepingut? Kas sellisele tarbijale saab anda kaitset direktiivi 93/13 alusel?

3. Kui esimesele küsimusele vastatakse, et direktiivi 93/13 alusel ei hõlma tarbijakaitse mitte kõiki tarbijaid, vaid ainult keskmisi tarbijaid, kes on piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelikud ja arukad, kas siis võib piisavalt informeerituks, mõistlikult tähelepanelikuks ja arukaks keskmiseks tarbijaks pidada tarbijat, kes küll luges enne allkirjastamist läbi 30 aastaks sõlmitud ja 150 000 Poola zloti suuruse, välisvaluutaga indekseeritud hüpoteeklaenu lepingu projekti, aga ei saanud sellest täielikult aru ja sellest hoolimata ei üritanud lepingu tähendust enne allkirjastamist täielikult mõista, eelkõige ei pöördunud teise lepingupoole ehk panga poole palvega selgitada lepingu ja selle üksikute sätete tähendust? Kas sellisele tarbijale saab anda kaitset direktiivi 93/13 alusel?

Liidu õigus

Direktiiv 93/13: põhjendused 11, 18 ja 22; artiklid 2 ja 3 ning artikli 4 lõige 1

Liikmesriigi õigus

23. aprilli 1964. aasta tsiviilseadustik (Kodeks cywilny) (*Dz. U.* 2007, jrk nr 459, muudetud; edaspidi „KC“)

Artikkel 385¹

§ 1. Tarbijalepingu tingimused, mida ei ole eraldi kokku lepitud, ei ole tarbijale siduvad, kui need kujundavad tarbija õigusi ja kohustusi viisil, mis on vastuolus hea tavaga ja kahjustavad tõsiselt tarbija huve (keelatud lepingutingimused). See ei kehti tingimuste kohta, mis puudutavad poolte põhisooritusi, eelkõige hinda või tasu, kui need tingimused on sõnastatud ühetimõistetavalt.

§ 2. Kui mõni lepingutingimus ei ole § 1 kohaselt tarbijale siduv, jääb leping muus osas pooltele siduvaks.

§ 3. Lepingutingimused, mida ei ole eraldi kokku lepitud, on need, mille sisu ei ole tarbija saanud tegelikult mõjutada. Eelkõige on need lepingutingimused, mis sisalduvad teise lepingupoole koostatud lepingu tüüpvormis.

§ 4. Kohustus tõendada, et tingimused on individuaalselt kokku lepitud, lasub sellel, kes nii väidab.

Artikkel 385²

Lepingutingimuste vastavust heale tavale hinnatakse lepingu sõlmimise hetke seisuga, võttes arvesse lepingu sisu, selle sõlmimise tingimusi ning arvestades muude lepingutega, mis on kõnealuse lepinguga seotud ja hõlmavad vaatluse all olevat tingimust.

Artikkel 22¹

Tarbija on füüsiline isik, kes teeb ettevõtjaga juriidilisi toiminguid, mis ei ole seotud tema äri- või kutsetegevusega.

Artikkel 65

§ 1. Tahteavaldust tuleb tõlgendada kooskõlas heade kommete ja väljakujunenud tavadega, võttes arvesse asjaolusid, mille juures seda väljendati.

§ 2. Lepingutes tuleb hinnata poolte ühist tahet ja taotletud eesmärki, selle asemel et tugineda lepingu täpsele sõnastusele.

Kohtuasja asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Hagejad sõlmisid tarbijatena 21. juulil 2008 kostjaks oleva panga õiguseellasega eluasemelaenu summas 150 000 Poola zlotti, nomineerituna (korrigeerituna) Šveitsi frankides, 360 kuuks. Šveitsi frankides nomineeritud laenusumma pidi välja makstama valuuta ostukursi alusel pangas väljamakse päeval kehtiva kursitabeli järgi. Laenu intress määrati muutuva intressimäära LIBOR 3M ja fikseeritud marginaali 2,32 protsendipunkti alusel. Laenu tagasimaksed olid fikseeritud Šveitsi frankides, nende maksmine pidi aga toimuma Poola zlottides valuuta müügikursi alusel pangas tagasimakse päeval kehtiva kursitabeli järgi.
- 2 Lepingu sõlmimise ajal olid hagejal MN pooleli pedagoogikaõpingud, hagejal DN majandusõpingud, hageja JN oli kohaliku omavalitsuse ametnik ja ta oli lõpetanud põllumajandustehnikumi. ZN oli lepingu sõlmimise ajal põhiharidusega autojuht.
- 3 Laenulepingu allkirjastamisele eelnenud laenuformaalsustega, mis aeti korda telefoni ja faksi või posti teel, tegeles MN, mitte aga majandusharidusega DN; kasutati laenuõustaja abi, kellega hagejad küll kordagi ei kohtunud. Dokumente ei esitatud mitte pank, vaid saadeti laenuõustajale. Et MNil ja DNil puudus piisav laenuvõimekus, soovitas laenuõustaja lepingusse kaasata MNi vanemad ehk JNi ja ZNi. Nõustaja nimetas ainult ühe panga (kostja õiguseellane), kes oli valmis andma hagejatele laenu summas 150 000 Poola zlotti ja ainult välisvaluutaga indekseerituna. Hagejate eesmärk oli saada laenu võimalikult soodsatel tingimustel. Hagejad ise panga töötajatega ühendust ei võtnud.

- 4 Lepingu allkirjastas MN, tegutsedes enda nimel ning notariaalselt kinnitatud volituse alusel DNi, JNi ja ZNi nimel. Hageja MN ei lugenud dokumente pangas enne allkirjastamist läbi. Panga töötaja soovitusel kontrollis ta lepingus laenuvõtjate isikuandmeid ja krediteeritud kinnisvara andmeid. MNi väitel ei saanud ta varem lepingu mustandit ja keegi ei teavitanud teda sellisest võimalusest. Tema arvates ei olnud dokumentide mahukuse tõttu aega kõiki dokumente läbi lugeda. Pärast lepingu allkirjastamist proovisid hagejad MN ja DM lepingut läbi lugeda, aga kahjuks ei saanud sellest aru, hagejatel JN ja ZN aga ei olnud pärast volituse allkirjastamist enam lepinguga mingit pistmist.
- 5 Hageja MN ei tundnud huvi valuutamehhanismi vastu laenulepingutes ega teadnud, millest tuleneb valuutakutsside muutumine. MN otsustas sellise lepingu kasuks, sest see oli tol ajal populaarne laenuvorm ja laenuvõtjad olid sellest heal arvamusel. MN hakkas valuutakursi muutumise vastu huvi tundma alles siis, kui laenumaksed märkimisväärselt suurenesid. Hagejad sõlmisid kostjaks oleva panga õiguseellasega laenulepingu lisa, mille kohaselt maksavad nad alates detsembrist 2012 laenu tagasi Šveitsi frankides.
- 6 20. septembril 2018 esitasid hagejad MN ja DN pangale maksenõude, lepingu nõuetekohase täitmise nõude ning kaebuse. 26. septembril 2018 esitasid hagejad mahaarvamisteate.
- 7 Hagejad taotleavad lepingu kehtetuks tunnistamist laenulepingus sisalduvate tingimuste kuritarvitusliku iseloomu tõttu.
- 8 Kostja aga nõuab hagi tervikuna rahuldamata jätmist ja kohtukulude hüvitamist.

Põhikohtuasja poolte peamised väited

- 9 Hagejate nõue lepingu kehtetuks tunnistamisest tugineb asjaolule, et neil puudus võimalus lepinguvabaduse alusel muuta seadusega ette nähtud laenustruktuuri. Hagejad on seisukohal, et hüpoteeklaenu sätted võimaldavad pangal määrata meelevaldselt ja vabalt valuuta (Šveitsi frangi) kurssi ning sellega ka hagejate võlakooormuse suurust. Pank määrab ühepoolselt intressimaksete ja laenu põhiosa maksete arvestamise aluseks oleva laenujäägi summa, esitades selle välisvaluutas. Hagejad väidavad, et pangalaenu korrigeerimine on lubamatu ja korrigeerimise viis lepingus on lepingu korrigeerimise reeglitega vastuolus.
- 10 Peale selle väidavad hagejad, et laenusumma ei ole kindlaks määratud ja valuutalaenu põhimõtet on rikutud, juhul kui tegemist on valuutalaenuga (välisvaluutas laenuga), ning et panga praktika on kuritaktlik ja tarbijat eksitav.
- 11 Hagejad on seisukohal, et lepingut ei ole võimalik täita kuritarvituslike ümberarvestussätete pärast, mille tõttu on lepingu näidis ebaselge, ja seetõttu, et laenu indekseerimist käsitlevas sättes ei ole esitatud lihtsas keeles täielikku infot.

- 12 Samuti näitab korrigeerimissätte kuritarvituslikkust asjaolu, et tarbijal puudus õigus lepingust taganeda, kui kasutusele võetakse tema kohustusi suurendav lepingumehhanism.
- 13 Lõpuks on hagejad seisukohal, et kuritarvituslikku olemust näitab ka see, et Šveitsi frangi kursi määramine lepingu arveldamiseks ei ole objektiivne. Indekseerimismehhanismi kehtima jätmise juhul, kui ümberarvestussäte tunnistatakse ebaõiglaseks, oleks „tõhusust säilitava vähendamise“ lubamatu juhtum.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 14 Liikmesriigi kohus ei nõustu muudest eeldustest kui lepingusätete kuritarvituslikkus tulenevate argumentidega üldistel alustel indekseeritud laenulepingu kehtetuse kohta. Lepingusätete ebaõiglase iseloomu hindamisel juhindus liikmesriigi kohus Euroopa Kohtu ülaltoodud otsustes sõnastatud juhistest. Kui lepingu sätted osutuvad kuritarvituslikeks, ei välista kohus lepingu kehtetuks tunnistamist, kuna lepingut ei ole võimalik täita.
- 15 Eelotsusetaotluse esitanud kohus rõhutab kõigepealt tarbijakaitse olukorra paranemist pärast nõukogu direktiivi 93/13 heakskiitmist ja rakendamist liikmesriikides, tuues Poola õigusest näiteks tsiviilseadustiku artiklid 385¹ ja 385².
- 16 Liikmesriigi kohus juhib tähelepanu Euroopa Kohtu rikkalikule praktikale kohtuasjades, mis puudutavad laene, sh välisvaluutaga indekseeritud, nomineeritud või korrigeeritud laene; selle kohtupraktika raames tuuakse eelkõige välja järgmised kohtuotsused: 14. juuni 2012. aasta otsus kohtuasjas C-618/10 Banco Español de Crédito SA vs. Joaquín Calderón Camino, ECLI:EU:C:2012:349; 15. märtsi 2012. aasta otsus kohtuasjas C-453/10 Jana Pereničova ja Vladislav Perenič vs. SOS financ spol. s r.o., ECLI:EU:C:2012:144; 14. märtsi 2013. aasta otsus kohtuasjas C-415/11 Mohammed Aziz vs. Caixa d'Estalvis de Catalunya, Tarragona ja Manresa (Catalunyacaixa), ECLI:EU:C:2013:164; 26. veebruari 2015. aasta otsus kohtuasjas C-143/13 Bogdan Matei, Ioana Ofelia Matei vs. S.C. Volksbank România SA, ECLI:EU:C:2015:127; 30. aprilli 2014. aasta otsus kohtuasjas C-26/13 Árpád Kásler vs. OTP Jelzálogbank Zrt, ECLI:EU:C:2014:282; 21. jaanuari 2015. aasta otsus kohtuasjas C-482/13 Unicaja Banco, SA vs. Hidalgo Rueda jt ja Caixabank SA vs. Manuel María Rueda Ledesma jt, ECLI:EU:C:2015:21; 3. detsembri 2015. aasta otsus kohtuasjas C-312/14 Banif Plus Bank Zrt. vs. Márton Lantos ja Mártonné Lantos, EU:C:2015:794; 21. detsembri 2016. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-154/15 ja C-307/15 ja C-308/15 Francisco Gutiérrez Naranjo vs. Cajasur Banco SAU (C-154/15), Ana María Palacios Martínez vs. Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA (BBVA) (C-307/15), Banco Popular Español, SA vs. Emil Irlés López, Teresa Torres Andreu (C-308/15), ECLI:EU:C:2016:980; 20. septembri 2017. aasta otsus kohtuasjas C-186/16 Ruxandra Paula Andriciuc jt vs. Banca Românească SA, ECLI:EU:C:2017:703; 31. mai 2018. aasta otsus

kohtuasjas C-483/16 Zsolt Sziber vs. ERSTE Bank Hungary Zrt, EU:C:2018:367; 20. septembri 2018. aasta otsus kohtuasjas C-51/17 OTP Bank Nyrt., OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. vs. Teréz Ilyés, Emil Kiss, EU:C:2018:750; 20. septembri 2018. aasta otsus kohtuasjas C-51/17 OTP Bank Nyrt., OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. vs. Teréz Ilyés, Emil Kiss, EU:C:2018:750; 14. märtsi 2019. aasta otsus kohtuasjas C-118/17 Zsuzsanna Dunai vs. ERSTE Bank Hungary Zrt., EU:C:2019:207; 26. märtsi 2019. aasta otsus kohtuasjades C-70/17 ja C-179/17 Abanca Corporación Bancaria SA vs. Albert García Salamanca Santos (C-70/17) ja Bankia SA vs. Alfonso Antonio Lau Mendoza, V. Y. Rodríguez Ramírez (C-179/17), EU:C:2019:250 ning Poola eelotsusetaotluse alusel tehtud 3. oktoobri 2019. aasta otsus kohtuasjas C-260/18 Kamil Dziubak, Justyna Dziubak vs. Raiffeisen Bank International AG, ECLI:EU:C:2019:819.

- 17 Euroopa Kohtu ülaltoodud praktika raames juhib liikmesriigi kohus erilist tähelepanu 30. aprilli 2014. aasta otsusele kohtuasjas Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai vs. OTP Jelzálogbank Zrt, C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282, viidates selle põhjenduse järgmistele punktidele:

74. [...] peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kindlaks tegema, kas võttes arvesse kõiki asjakohaseid faktilisi asjaolusid, sealhulgas reklaammaterjali ja teavet, mida laenuandja laenulepingu üle peetud läbirääkimistel andis, võis **keskmine tarbija, kes on piisavalt informeeritud ning mõistlikult tähelepanelik ja arukas**, mitte ainult olla teadlik üldiselt väärtpaberiturul täheldatavast erinevusest välisvaluuta müügi- ja ostukursi vahel, vaid ka hinnata potentsiaalselt märkimisväärseid majanduslikke tagajärgi, mis tulenevad talle valuuta müügikursi kohaldamisest nende tagasimaksete arvutamisel, mida ta on kohustatud lõpuks tasuma, ja seega oma laenu kogumaksumust.

- 18 Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab ka Euroopa Kohtu 3. septembri 2015. aasta otsusele kohtuasjas Horațiu Ovidiu Costea vs. SC Volksbank România SA, C-110/14, ECLI:EU:C:2015:538, tsiteerides selle põhjenduse järgmisi punkte:

16. Nende määratluste kohaselt on „tarbija“ füüsiline isik, kes käesoleva direktiiviga hõlmatavates lepingutes toimib eesmärkidel, mis ei ole seotud tema majandus- ega kutsetegevusega. „Müüja või teenuste osutaja“ on aga füüsiline või juriidiline isik, kes direktiiviga 93/13 hõlmatavate lepingute raames toimib eesmärkidel, mis on seotud tema kaubandus-, majandus- või kutsetegevusega, olenemata sellest, kas ettevõtte on era- või riigiomanduses.

21. Mõiste „tarbija“ direktiivi 93/13 artikli 2 punkti b mõttes on, nagu märkis kohtujurist oma ettepaneku punktides 28–33, objektiivne ja sõltumatu konkreetsetest teadmistest, mis puudutatud isikul võivad olla, või teabest, mis sel isikul tegelikult olemas on.

- 19 Peale selle viitab eelotsusetaotluse esitanud kohus kohtujurist Pedro Cruzo Villalóni 23. aprillil 2015 esitatud ettepanekule kohtuasjas Horațiu Ovidiu Costea

vs. SC Volksbank România SA, C-110/14, ECLI:EU:C:2015:271, tsiteerides eelkõige ettepaneku järgmisi punkte:

20. Sellest sättest tuleneb, et valdkond, milles isik tegutseb, on oluline nii tarbija kui ka müüja või teenuse osutaja määramisel. Direktiivi artikli 2 punktis b on sätestatud, et tarbija on „füüsiline isik, kes käesoleva direktiiviga hõlmataivate lepingute raames toimib eesmärkidel, mis ei ole seotud tema kaubandus-, majandus- ega kutsetegevusega“. Seevastu aga müüja või teenuse osutaja on artikli 2 punkti c kohaselt „füüsiline [või juriidiline] isik, kes käesoleva direktiiviga hõlmataivate lepingute raames toimib eesmärkidel, mis on seotud tema kaubandus-, majandus- või kutsetegevusega [...]“.

26. Nii tundub direktiivi sõnastuses ning seda instrumenti ja direktiivi 85/577 tõlgendavas kohtupraktikas olevat kaldutud ühtaegu objektiivse ja funktsionaalse tarbija mõiste poole. Seega ei ole tegemist konkreetsest isikust lahutamatu, muutumatu kriteeriumiga, vaid vastupidi, omadusega, mida hinnates saab lähtuda olukorrast, milles isik on seoses konkreetse õigusliku tehinguga, mis toimub ühena paljudest tehingutest, milles ta oma igapäevases tegevuses osaleda võib. Nagu märkis kohtujurist Mischo kohtuasjas Di Pinto, viidates tarbija mõistele direktiivi 85/577 artikli 2 kontekstis, ei „defineerita“ selles sättes kirjeldatud isikuid „mitte abstraktselt, vaid selle järgi, millega nad konkreetset tegelevad“, nii et sama isik võib eri olukordades olla kord tarbija, kord müüja või teenuse osutaja.

27. Vastavalt olukorrale nii objektiivseid kui ka funktsionaalseid elemente hõlmav ettekujutus tarbijast kui konkreetse õigusliku tehingu poolest leiab kinnitust ka Brüsseli konventsiooni raamistikus, milles Euroopa Kohus on tarbija mõistet samuti tõlgendanud, ehkki, nagu märgin tagapool, tuleb analoogiat direktiivi tõlgendades nüansseerida, arvestades nende kahe õigusnormi erinevaid eesmärke. Nii otsustas Euroopa Kohus kohtuotsuses Benincasa, et selle kindlakstegemiseks, kas isik tegutseb tarbija staatuses, „tuleb tugineda selle isiku positsioonile konkreetse lepingu raames, arvestades ka lepingu laadi ja eesmärki, mitte aga kõnesoleva isiku subjektiivset olukorda. [...] Sama isikut saab pidada teatavate tehingute puhul tarbijaks ja teiste osas müüjaks või teenuse osutajaks.“

28. Kokkuvõttes seisame silmitsi objektiivse ja funktsionaalse definitsiooniga, millele vastamiseks peab olema täidetud üksainus kriteerium: konkreetne õiguslik tehing peab paiknema väljaspool majandus- või kutsetegevust. Nagu osutas Rumeenia valitsus, ei kehtestata direktiiviga mingit lisakriteeriumit tarbija staatuse määramiseks. Tegemist on lisaks mõistega, mis defineeritakse vastavalt olukorrale, st seoses konkreetse õigusliku tehinguga. Seetõttu ei saa võtta üheltki isikult – tema üldteadmiste või kutseala tõttu – võimalust asetuda tarbija positsiooni seoses lepinguga, mis jääb väljapoole tema majandus- või kutsetegevust, vaid arvestada tuleb üksnes isiku positsiooni konkreetsetes õiguslikes tehingus.

29. Seda järeldust ei lükka ümber Volksbanki väited, mis on rajatud direktiivi olemusele ja sisaldavad viiteid selle direktiivi eri põhjendustele. Kui võtta omaks

süsteemne lähenemine direktiivile, on selge, et haavatavuse ja nõrgema positsiooni mõisted nii läbirääkimistel kui ka teabe valdamise taseme osas on direktiivi olemasolu põhjused, kuna lähtutakse olukorrast, kus tarbija sõlmib lepingu müüja või teenuse osutaja koostatud tingimustel, saamata nende sisu mõjutada. Haavatavuse ja nõrgema positsiooni ideid, mis üldiselt käivad alltekstina läbi kogu liidu tarbijakaitseõigusest, ei ole tarbija mõiste normatiivsel kujundamisel positiivses õiguses antud definitsiooni kaudu aga vajalike tingimustena täpsustatud. Nii et ei tarbija definitsioon ega direktiivi ükski muu säte ei sea tarbija staatuse olemasolu sõltuvusse konkreetselt eeldusest, et puudusid teadmised või teave, või siis tegelikust nõrgemast positsioonist.

30. Võimalus vaidlustada tarbija staatust igal konkreetsel juhtumil, lähtudes tarbija kogemuse, õpingute, kutseala või ka intelligentsiga seotud asjaoludest, läheks direktiivi kasuliku mõjuga vastuollu. Advokaadid (või õigusharidusega isikud ja muude elukutsete esindajad) jääksid oma eratoimingute paljudes aspektides kaitsest ilma. Nagu toob esile Rumeenia valitsus – isegi kui kõnealuse isiku teadmiste tase võib olla laenuandja omaga sarnane, ei mõjuta see asjaolu, et selle isiku läbirääkimisvõimalus on sama kui mis tahes füüsilisel isikul suhetes müüja või teenuse osutajaga.
31. On küll selge, et Euroopa Kohus leidis kohtuasjas Šiba, et „advokaatidel on kõrgema tasemega oskusteave, mida tarbijatel ei pruugi olla“, aga need kaalutlused puudutasid olukorda, kus kõnealune advokaat „osutab oma kutsetegevuse käigus tasu eest õigusteenust füüsilisele isikule, kes toimib isiklikel eesmärkidel“, olles seega müüja või teenuse osutaja direktiivi artikli 2 punkti c tähenduses.
32. Samuti oleks niisuguse tõlgenduse tagajärg, nagu pakub välja Volksbank, tarbija staatuse võtmine kõigilt isikutelt, kes lepingu sõlmimise hetkel kasutasid õigusala või muud tüüpi professionaalset abi.
33. Teisalt on Euroopa Kohus muus kui direktiivi kontekstis lükanud tagasi idee isiku teadmiste või konkreetse olukorra mõjust, kui ei olnud täidetud objektiivne tingimus, et tegevus toimuks väljaspool kõnealuse isiku majandus- või kutsetegevust. Nii oli see seoses direktiiviga 85/577, mille puhul nähtub kohtuotsusest Di Pinto, et kui isik tegutseb oma majandus- või kutsetegevuse raames, ei sea tegelik teadmiste puudumine konkreetsel juhtumil küsimuse alla tema müüja või teenuse osutaja staatust.
- 20 Võttes arvesse otsust kohtuasjas Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai, eelkõige selle punkti 74, ja faktilisi asjaolusid kõnealuses kohtuasjas, milles ainult üks tarbijatest (MN) allkirjastas lepingu seda läbi lugemata, tekkisid kohtul kahtlused, kas sellisele tarbijale (sellistele tarbijatele) saab anda kaitse direktiivi 93/13 alusel.
- 21 Et osa tarbijaid ei sõlmi selliseid lepinguid üldse või sõlmib neid harva, võiks tunduda, et sellist lepingut sõlmides peab tarbija üles näitama keskmisest suuremat huvi lepingutingimuste vastu ja seisma keskmisest agaramalt oma

- huvide eest. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul ei saa ei tarbijat, kes sellist lepingut ei analüüsinud ehk käesolevas asjas ei lugenud läbi, ega ka tarbijat, kes luges lepingu küll läbi, aga ei saanud sellest aru, kuid sellest hoolimata ei teinud pingutusi lepingu mõistmiseks, lugeda piisavalt informeeritud ning mõistlikult tähelepanelikuks ja arukaks tarbijaks. Seetõttu tekkis kohtul kahtlus, kas niisugusele tarbijale nagu põhikohtuasjas saab anda tarbijakaitse või kas saab kinnitada sellise tarbija sõlmitud lepingu sätete kuritarvituslikkust.
- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohus võttis arvesse, et ühest küljest ei ole ei direktiivi 93/13 artikli 2 punktis b ega ka tsiviilseadustiku artiklis 22¹ tarbija definitsioonis otseselt esitatud tarbijale mingeid nõudeid, on ainult öeldud, et tegemist on füüsilise isikuga, kes sõlmib lepingu eesmärgil, mis ei ole seotud tema majandustegevusega. Sama on Euroopa Kohus sedastanud oma 3. septembri 2015. aasta otsuses kohtuasjas *Horățiu Ovidiu Costea vs. SC Volksbank România SA*, C-110/14, ECLI:EU:C:2015:538 (punkt 21), öeldes, et tarbija mõiste on objektiivne ja sõltumatu konkreetsetest teadmistest, mis puudutatud isikul võivad olla, või teabest, mis sel isikul tegelikult olemas on. Tähelepanu tasub pöörata ka kohtujurist Pedro Cruz Villalóni seisukohtadele, mis on esitatud tema ettepaneku punktis 74 kohtuasjas *Horățiu Ovidiu Costea vs. SC Volksbank România SA*, C-110/14, ECLI:EU:C:2015:271. Teisest küljest leiab nii liikmesriigi kohtupraktikast kui ka Euroopa Kohtu praktikast viiteid, et tarbijakaitse ei peaks kehtima mitte iga tarbija kohta, vaid keskmise tarbija puhul, kes on piisavalt informeeritud, mõistlik ja ettevaatlik. See on otse välja öeldud kohtuotsuse C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282, punktis 74.
- 23 Tuleb ka märkida, et Euroopa Parlamendi ja nõukogu hilisemas, 11. mai 2005. aasta direktiivis 2005/29/EÜ, mis käsitleb ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausaid kaubandustavasid siseturul ning millega muudetakse nõukogu direktiivi 84/450/EMÜ, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 97/7/EÜ, 98/27/EÜ ja 2002/65/EÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 2006/2004, on juba põhjenduses 18 otse öeldud, et võrdluse aluseks peab olema mõõdukalt teavet omav ja mõõdukalt tähelepanelik ning ettevaatlik keskmine tarbija vastavalt Euroopa Kohtu tõlgendusele, võttes samuti arvesse sotsiaalseid, kultuurilisi ja lingvistilisi näitajaid (ehk võttes arvesse omadusi, mis muudavad tarbija iseäranis kahjustatavaks ebaausate kaubandustavade tõttu).
- 24 Seoses sellega tuleks lisada, et direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 1 (inglis- ja saksa keelses versioonis) on öeldud, et lepingusätete ebaõiglase olemuse analüüsimisel tuleb arvesse võtta lepinguga hõlmatud kaupade või teenuste liiki ja kõiki lepingu sõlmimisega kaasnevat asjaolusid. Sarnaselt on tsiviilseadustiku artikli 65 lõikes 1 ja artiklis 385² öeldud, et arvesse tuleb võtta lepingu sõlmimise asjaolusid.
- 25 Seoses ülaltooduga ei saa eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul tähelepanuta jätta lepingu eseme olemust, hüpoteeklaenu lepingu väärtust ja kestust (150 000 Poola zlotti, 30 aastat) ning välisvaluutaga indekseeritud laenu summat.

Olulised on ka kõnealuse lepingu sõlmimise asjaolud, nimelt see, et kliendid allkirjastasid lepingu seda läbi lugemata ja hoolimata sellest, et nad lepingust aru ei saanud, ei teinud nad pingutusi, et juba allkirjastatud lepingust aru saada.

- 26 Nende asjaolude tõttu on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud kahtlus, kas tarbijakaitse hõlmab kõiki tarbijaid või ainult piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelikku ja arukat keskmist tarbijat. Teisisõnu, kas kohus saab tunnistada kuritarvituslikeks sellise lepingu tingimused, mille on sõlminud tarbija, keda ei saa pidada piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelikuks ja arukaks keskmiseks tarbijaks.
- 27 Ühest küljest tundub põhjendatud kaitsta võimalike lepingus sisalduvate kuritarvituslike tingimuste eest igat tarbijat, isegi tarbijat, kes ei käitu päris ratsionaalselt (ei loe lepingut enne allkirjastamist läbi või ei saa lepingust aru, aga ei tee samme sellest aru saamiseks). Isegi selliste tarbijate hõlmamine tarbijakaitsega mõjutaks ettevõtjaid loobuma ebaõiglaste tingimuste kasutamisest lepingutes. See oleks argument kõigi tarbijate tarbijakaitsega hõlmamise poolt.
- 28 Teisest küljest, tarbijakaitse andmine tarbijale, kes ei lugenud lepingut enne allkirjastamist läbi või ei saanud sõlmitavast lepingust aru, aga sõlmis selle siiski ega teinud pingutusi lepingust aru saamiseks (eelkõige sellist lepingut, nagu analüüsitakse käesolevas kohtuasjas) võib viia olukorrani, kus tarbija saab aastate pärast viidata lepingutingimuste kuritarvituslikkusele juhul, kui ta ei saa lepingust oodatud kasu. Nii saaks tarbija vabaneda riskist (käesoleval juhul valuutakursi muutumise riskist), mille ta on lepingut sõlmides vabatahtlikult võtnud. See kahjustaks õiguskindlust, lepingute stabiilsust ja *pacta sunt servanda* põhimõtet. Peale selle ei arvestatud direktiivi 93/13 heakskiitmisel keerukate, aastatepikkuste finantskohustustega, mida tuleks eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul esitatud eelotsuse küsimustele vastamisel samuti arvestada.
- 29 Liikmesriigi kohus analüüsis Euroopa Kohtu praktikat, aga ei leidnud otsust vastust käesolevas eelotsusetaotluses sõnastatud küsimustele; kohus ei leidnud isegi piisavalt juhiseid, mis võimaldaks eelotsusetaotluse esitanud kohtul küsimustes sõnastatud probleemi iseseisvalt lahendada. Seetõttu otsustas liikmesriigi kohus esitada eelotsuse küsimused.
- 30 Esimesele küsimusele vastamisel juhib liikmesriigi kohus tähelepanu tarbijakaitse piiride dilemmale. Siin tuleb kaaluda tarbijakaitse väärtusi, mis põrkuvad õiguskindluse, lepingute stabiilsuse ja *pacta sunt servanda* põhimõtetega. Juhul kui Euroopa Kohus jõuab järeldusele, et tarbijakaitse ei hõlma mitte kõiki tarbijaid, vaid ainult keskmisi tarbijaid, kes on piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelikud ja arukad, siis tuleks eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul vastuses teisele eelotsuse küsimusele kinnitada, et piisavalt informeerituks, mõistlikult tähelepanelikuks ja arukaks ei saa pidada ei tarbijat, kes ei lugenud välisvaluutaga indekseeritud hüpoteeklaenu lepingut enne allkirjastamist läbi, ega ka tarbijat, kes ei küll luges lepingu läbi, aga ei saanud sellest aru ja sellest hoolimata ei üritanud lepingut mõista. Järelikult tuleks vastata, et tarbijakaitse ei

hõlma tarbijat, kes allkirjastas käesolevas kohtuasjas analüüsitava lepingu seda läbi lugemata, ja et sellise lepingu tingimuste kuritarvituslikkust ei saa analüüsida.

TÖÖDOKUMENT